

Karel Engliš

Poznámky k názorům Josefa Tvrdeho o logice hodnot

(Horror finalitatis, Česká mysl 34, 1938, s. 140-189)

S touto logikou hodnot mi naprosto není možno souhlasit, a to z těchto důvodů:

a) Jestliže „soudy nic nehodnotíme, nýbrž jenom konstatujeme hodnocení, které musilo existovat před soudem“, a jestliže hodnota náleží „k přímým zážitkům“ (Logika 213), pak je hodnota *psychologický fakt*. Tento fakt jako každý jiný fakt je předmětem badání nějaké empirické vědy. Logika může jen uvažovat o *metodách a myšlenkových postupech takových věd*. To přiznává i Tvrdý, praví-li, že hlavní součástí logiky hodnot bude logika *indukce a verifikace*. Indukce a verifikace hodnot je ovšem logicky stejná jako u všech zkušenostních fakt. Logika hodnot „*nebude tedy jiná nežli logika v ostatních oborech*“. To je všechno důsledné, ale *pak není logicky možno mluvit o logice hodnot*, jak činí Tvrdý, protože by se musilo stejným právem mluvit o logice vněmu nebo motýlů. Je to „jen *logika indukce*, nikoli *logika* toho, co se *induktivně zjišťuje*“.

Nemá-li dále hodnotní soud, který hodnotu konstatuje, specifickou skladbou logickou, a je-li stejné povahy jako soudy existenční (strom je zelený), jak praví Tvrdý, pak *není ani nutno mluvit v logice zvláště ani o hodnotních soudech*, protože vše, co lze o nich říci, je vyjádřeno v logice soudů vůbec; *problém hodnoty se takto celý z logiky vylučuje*. Pak je *nelogické mluvit o „logice hodnot“*.

b) Jestliže je hodnota psychickým *zážitkem*, který vzniká „*přitahováním*“ mezi subjektem a objektem, pak *není žádného rozdílu* mezi „*přitahováním*“, které je mezi člověkem a například kuřivem ze strany jedné a „*přitahováním*“, které je mezi psem a masem nebo vosou a medem ze strany druhé. Je-li hodnota psychický zážitek vznikající přitahováním mezi psychofyzickou bytostí člověka (subjektem) a předmětem hodnocení, pak musím říci, že i pes a vosu hodnotí, vždyť pes a vosu mají též tendence (pudy) a předměty jimi hýbají. Je-li však toto dění u psa a vosy *přírodovědeckým dějem*, je jím také u člověka, a problém hodnoty a hodnocení patří jako přírodní děj z psychické reakce na vnější podněty do psychologie a přírodní vědy. Pak ovšem nemá hodnota a hodnocení *nic co činit s intelektem člověka*, tedy s *obsahem* jeho myšlení (a chtění). To také tvrdí Tvrdý, praví-li, že úsudek hodnotní nic nehodnotí, nýbrž vypovídá toliko o člověku, že má hodnotu (psychický zážitek), ale že zde byla hodnota před tímto úsudkem. *Hodnocení není tedy úsudkem, nýbrž zážitkem stejně jako u vosy nebo u psa*. Je toto stanovisko, které nezvratně plyne z vývodů Tvrdeho, udržitelné? Je v přímém rozporu s jinými vývody jeho o hodnotě a hodnocení, jak dále vyložíme.

c) Je v rozporu především s tím, co praví Tvrdý o tzv. hodnotě „*sekundární*“, která vzniká jako prostředek k účelu, a o které budeme dále podrobně mluvit. „*Vzniká-li hodnota jako prostředek k účelu, není už bezprostředním zážitkem, vznikajícím přitahováním mezi subjektem* (psychofyzickou bytostí člověka) *a předmětem, nýbrž vzniká z úvahy o vztahu mezi předmětem (prostředkem) a účelem*, nikoli subjektem. Protože pak podle definice Tvrdeho je účel *představa* cíle spojená s *představou* prostředků, vedoucích k jeho uskutečnění, rekuruje se při hodnotě sekundární *k obsahu myšlení a k intelektu člověka*; hodnota a hodnocení plyne tu zřejmě z jeho *úvahy*: Je hodnota sekundární hodnotou? Je-li hodnotou – a Tvrdý to říká – pak je *všechno to, co platí o hodnotě sekundární, v diametrálním rozporu s tím, co praví Tvrdý o hodnotě vůbec*.

Bylo by myslitelné, že by šlo o *dvojí různou hodnotu a dvojí různé hodnocení*, dvě různé věci, z nichž jedna je *přírodovědeckým faktem* a druhá je *úvahou*, z nichž první je hodnota primární a druhá je něco jiného, hodnota sekundární, nelze však hodnotu vůbec

prohlašovat za psychický zážitek, vznikající přitahováním mezi subjektem a objektem, *a zvláštní druh hodnoty*, hodnotu *sekundární*, vykládat z úvahy o vztahu mezi účelem a prostředkem. Ale i kdyby šlo o dvě *různé hodnoty*, čemuž by nasvědčovalo to, že Tvrdý tvrdí o hodnotě *primární* (s. 215) totéž, co dříve (s. 212) řekl o hodnotě *vůbec*, jak je možno říkat těmto dvěma různým věcem „hodnota“ (a hodnocení)? Je-li společný název opodstatněn společnou podstatou hodnocení a hodnoty (primární i sekundární), *pak nám schází výklad o této společné podstatě hodnoty vůbec* a nemůže se hodnota primární prohlašovat za hodnotu *vůbec*. Je-li výklad (na s. 212) hodnoty zážitkem a přitahováním výkladem hodnoty *vůbec*, pak je to v rozporu s tím, co praví o zvláštním případě hodnoty sekundární.

d) Rozpor je však i v tom, co praví Tvrdý o hodnotě *vůbec*. Jednou se praví, že hodnotu musíme „prožít“, že patří k „*přímým zážitkům*“, a po druhé se praví, že hodnota je to, co vyhovuje našim tendencím, tedy *předmět*, dále se praví, že hodnota nějakého předmětu záleží v jeho *kvalitě*, která je s to *pohnout subjektem*, tedy v přirozených vlastnostech předmětů, které na člověka působí, dále zase, že předmět musí mít takové kvality, aby *hmuly našimi tendencemi* (aby je patrně změnil); konečně se praví, že hodnota je něco, *co vytvoří subjekt a objekt dohromady*, a je zvláštní kvalitou, patrně rozdílnou od oněch přirozených vlastností, které působí na subjekt. Když musím hodnotu prožít a hodnota je předmět (to, co vyhovuje) nebo jeho kvalita, jak mohu *prožít předmět*, který hová mým tendencím, anebo jak mohu *prožít kvalitu předmětu*, která je s to hnout mými tendencemi nebo mnou? Prožít mohu snad toto „*hnutí*“, nikoli předmět anebo jeho kvalitu, který toto hnutí způsobil. Prožít mohu *pocity* kouření, nikoli tabák anebo jeho způsobilost hnout mou tendencí kuřáckou.

Protože však je *hodnota vždy závislá na subjektu* (v něm vzniká, subjekt hodnotí), tu, je-li hodnota určitou *kvalitou objektu* (ať tou či onou), pak se tážeme, *pro koho* je touto kvalitou; patrně pro *hodnotící subjekt*. Hodnotící subjekt tedy *vidí v předmětu kvalitu*, která je způsobilá hnout jím samotným či jeho tendencemi. Pak ale si tuto kvalitu, způsobilou hnout jím nebo jeho tendencemi (ne tedy ještě hýbající, nýbrž způsobilou tak učinit) *musí uvědomit*. Působení předmětu na subjekt není tedy ještě hodnocením a hodnotou, nýbrž *uvědoměním si subjektu, že objekt je způsobilý tak a tak (na subjekt) působit, začíná hodnocení*. Nikoli teprve prožívání požitku při kouření je hodnocení, nýbrž hodnocení počíná, když si uvědomím a přičítám kuřivu způsobilost vyvolat u mně kuřácký požitek. Ale toto uvědomění si způsobilosti předmětu na mne tak a tak působit *je už soud*. Vždyť k podstatě soudu nepatří, aby byl určitými *slovy nebo písmeny* pronesen, vysloven, napsán ap. Tento soud vyslovuje *závislost mého zážitku na vnějším předmětu*. To však není ještě vše, protože vědomí pouhé závislosti této nezakládá ještě hodnocení, jak hned dále vyložíme; musí k němu ještě něco přistoupit, ale tato závislost náleží už k *podstatnému obsahu hodnocení*. Z toho však už plyne, že hodnocení je *úsudkem hodnotícího subjektu*, třeba tento úsudek ještě nepronese slovem či *písmem*. Upíráme-li vose nebo psu toto uvědomění a tento soud, upíráme jim hodnocení, ale pak počíná hodnocení nikoli tam a v tom, co je *společné* přitahování mezi člověkem a kuřivem či vosou a medem, nýbrž přesně *tam, kde začíná uvědomění subjektu, že zážitek je závislý na objektu a jeho kvalitě*. Pak ale hledáme výklad hodnocení nikoli v kauzální reakci a ve vzájemném přitahování mezi subjektem a objektem, nýbrž *v jeho intelektu a obsahu jeho myšlení*.

e) Řekli jsme, že vědomí o závislosti zážitku na vnějším předmětu a ději patří k obsahu hodnotného úsudku, ale netvoří ještě celou jeho podstatu. Máme zde totiž ještě ony „*tendence*“, kuřáckou, pijáckou atd., o nichž mluví Tvrdý. Ale to přece není nic jiného nežli *jiný výraz pro to, že člověk to a ono chce* [Při negativních hodnotách nechce.], ale tendencemi současně se vykládá (kauzálně), *proč to a ono chce* – více nebo méně – *že si člověk určitému požitku navykl tím či oním způsobem; vykládá se, jak v něm toto chtění* – požitku z kouření a pití se „*vypěstilo*“, *vzniklo, utvrdilo* atd. Ale tyto dvě věci, *že člověk něco chce a proč to*

chce, třeba od sebe odlišit. Člověk také hodnotí chléb, protože chce zapudit hlad anebo mít požitek jídla atd., a přece nelze hlad jako původ chtění a hodnocení chleba prohlásit za tendenci, která vznikla z opětovného jídla nebo jinak se vypěstila. Mohu hodnotit *první* cigaretu, kterou kupuji ze zvědavosti, jaký budu mít požitek. Jakými tendencemi to zde hýbá předmět? Něco jiného je *vyložit, proč chce člověk ten a onen zážitek*, a proto chce i prostředek způsobilý jej vyvolat („hnout subjektem“), a něco jiného je *zjistit, že, když člověk chce zážitek a předmět způsobilý jej vyvolat, pak předmět hodnotí*. K pojmu a podstatě hodnocení nepatří *žádná tendence a žádný výklad zvykem* apod., nýbrž *jedině uvědomění* subjektu, že předmět je způsobilý vyvolat ten a onen zážitek *a vůle* zážitek mít, neboť pak *subjekt předmět chce jako způsobilý vyvolat ten a ten chtěný zážitek, nebo jinými slovy předmět hodnotí*. Hodnotou předmětu je pak *onen představený a chtěný zážitek, který subjekt chce a který podle jeho úvahy je předmět či děj způsobilý v něm vyvolat, a proto mu přiřítá tento zážitek jako jeho hodnotu*. Hodnota není to, co „tvorí“ subjekt a objekt dohromady, co „vzniká“ jich spolupůsobením, přitahováním atd.; hodnota je *v obsahu myšlení a chtění* subjektu, které se vztahuje na určitý předmět. Hoví-li předmět mým „*tendencím*“, hoví prostě tomu, *co chci*. To, co chci, dává směr; co mu hoví, má hodnotu kladnou, co se mu protiví, má hodnotu zápornou. *Proč chci* to, *co chci*, *nepatří už k podstatě a pojmu hodnocení*; zjistit, proč chci kouřit, že to je ze zakořeněného zvyku ap., může být důležité (např. finanční ministr ví dobře, že může zakořeněné zvyky hodně zdanit, aniž by lidé od nich upustili.) To je důležité zjistit k *psychologickému a historickému* zbadání lidských jednání, ale nikoli *k pojmovému výkladu myšlenkového hodnotního procesu*, což je oborem logiky. Psychickým *vznikem vůle* (tendenci) chce Tvrdý nahradit výklad *obsahu vůle a myšlení*. To souvisí s jeho názorem na *hodnotní soud*.

f) Viděli jsme, že hodnocení objektu subjektem počíná *uvědoměním* si subjektu, že má objekt způsobilost uskutečnit žádoucí zážitek, a že toto uvědomění je soudem, byť nebyl vysloven. Je *soudem hodnotícího subjektu* a zní: Chci zážitek a proto chci předmět (děj), který je způsobilý zážitek vyvolat. Tvrdý naopak tvrdí, že „*soudy ničeho nehodnotíme*, nýbrž jenom *konstatujeme* hodnocení“, které už musilo existovat před soudem. „Soudit o hodnotě a mít (prožívat) hodnotu jsou dva děje zcela různé“ (Logika s. 213). Tvrdého mylí dvě věci:

1. Třeba lišit *hodnotní soud hodnotícího subjektu* od vnějšího *slovného nebo písemného jeho vyjádření*. Písemný nebo slovný výraz hořejší úvahy hodnotícího subjektu arci sám nic nehodnotí, protože hodnotí hodnotící subjekt, nýbrž jen konstatuje, že subjekt hodnotí nebo hodnotil už dříve, ale z toho neplyne, že *hodnocení subjektu nebylo soudem v době, kdy si subjekt hodnotu objektu uvědomil*. *Hodnocení hodnotícího subjektu je úsudkem* (obsahem myšlení a arci i chtění), který třeba odlišit od zážitku, který vyplyne z kuřiva, jídla atd. *Zážitek sám není hodnocením*, nýbrž *úvaha o předmětu*, která zážitku předchází a zážitek předmětu přiřítá.

2. Tvrdého mylí dále, že při hodnotě *vůbec* myslí jen na hodnotu tzv. *primární*, kde jde o *zážitky*, kde tedy je žádoucí určitý *psychický stav* a jsou chtěny a hodnoceny předměty a děje, které jsou způsobilé jej vyvolat (z kouření atd.), a kde tedy předmět (kuřivo, víno) vyvolává i účinku citového (libost nebo nelibost), dříve nežli dojde k vlastnímu úsudku hodnotnímu. [Vždyť po této představě libé může následovat přece negativní úsudek hodnotní, nechci-li vína, protože chci zdraví a víru, že mi víno škodí.] A protože vykládá stále *vznik* hodnoty, na místě *pojmu a podstaty*, tož *čítá tuto libost z představy k hodnocení samotnému*, kdežto hodnocení samotné počíná *vědomím*: Chci předmět, protože chci požitek, nikoli výkladem, *proč chci*, který je psychologický, při tendencích a zvycích snad historický a jiný. Jakmile *odpoutáme geneticko-psychický výklad* toho, *proč chci* požitek, a začneme úvahu od *této hranice*, *odpadne nám prožívání hodnot* předmětů a jejich kvalit, což je všechno u Tvrdého hodnotou, a začne hodnocení jako hodnotní soud. Že to je nutné, vysvitne nejlépe u

hodnot, které nemají za obsah psychické zážitky (podle mého názvu hodnoty subjektivní, podle Tvrdeho primární), nýbrž *jakýkoli jiný obsah sdělitelný a jiným srozumitelný* (podle mého názvu hodnoty objektivní, podle Tvrdeho sekundární). Je-li obsahem *chtění např. obrana* (chci obranu), pak chci a hodnotím předměty a děje způsobilé obranu uskutečnit, mohu říci, že pro obranu mají děla větší hodnotu nežli šavle. *Je to úplné hodnocení (úplný hodnotný úsudek)?* Zajisté, že ano, a přece zde není žádný výklad o tom, *proč* je chtěna obrana, a jak vznikla vůle k obraně, jak vede do národního či jiného citění v lidech atd. Výklad psychický, genetický, historický či jiný, *proč* chci to, k vůli čemu předmět hodnotíme, *nepatří k pojmu a podstatě hodnocení*. Protože Tvrký (a mnozí jiní stále vykládají hodnotu *kauzálně* jako *psychický děj* (zážitek), a tudíž *vznikem, směšuje se jím vznik a podstata hodnoty a hodnocení*, jak je to přirozené při výkladu kauzálním (voda je splnutí dvou plynů), když se vykládá jakýkoli děj, třeba psychický, ale pak je nemožno vyložit *obsah* myšlení (a chtění). *Vznik* hodnocení jako psychického děje, jak jej podává Tvrký, je možná správný, ale je to výklad *empirické vědy* o dějích, které *nepatří do logiky*, a selhává tam, kde se *hodnocení navazuje na určité účely* [Podle Tvrdeho hodnoty sekundární.] (obrana, majetek při sňatku), aniž se zkoumá psychický vznik hodnotného úsudku, a kde je zřejmě také hodnota a hodnocení – ačkoli bez zážitků. Nepatří-li výklad, *proč* chci účel při sekundární hodnotě, k podstatě myšlenkového obsahu, který představuje hodnotu a hodnocení, nepatří také výklad *vzniku* hodnocení primárního, zážitek, k výkladu hodnocení samotného, které počíná tím, že si uvědomuji: Chci zážitek a proto i předmět, který jej podmiňuje.

Tu však vysvítá jasně: 1. že *hodnota primární i sekundární má nejen společný název, nýbrž i společnou podstatu, tj. hodnotní úvahu, úsudek*; 2. že *vyložit tento úsudek není empiricko-vědecký úkol vyložit psychický děj, nýbrž logický úkol* (rozbor úsudku); 3. že *tento úsudek je i při hodnotách primárních teleologický*. Ale o hodnotě ve vztahu k účelu budeme ještě jednat zvláště.

g) Nyní se vrátíme k *úsudku o hodnotě*: Tvrký praví, že „*soudy nic nehodnotíme, nýbrž konstatujeme hodnocení, které musilo existovat před soudem*“ a dále, že „*soudit o hodnotě a mít (prožívat) hodnotu jsou dva děje zcela různé*“. Vůči tomu poznamenávám toto:

Hodnotní úsudek je *úsudkem prakticky jednajícího subjektu*. Může být předmětem vědeckého badání v různých směrech. To, co vědecky vypovídáme o hodnotě a hodnocení, je zásadně (z logického hlediska) trojího druhu:

1. Jde především o *rozbor logický*, který analyzuje myšlenkový proces (obsah myšlení), který je hodnocením. Zde je *předmětem* badání a rozboru *nikoli konkrétní hodnocení a jeho obsah*, nýbrž *obecná forma* příslušných úsudků. To je úkol *logiky* (logické noetiky).

2. Dále může být *předmětem badání konkrétní hodnocení lidí a hodnoty jimi přičítané*, pokud se týče hodnoty, které jsou podkladem jejich jednání. Hodnota a hodnocení je zde zase *předmětem* vědeckého badání. Proti *hodnotícímu subjektu* stojí tu subjekt *poznávací, pozorovatel*. Ten pozoruje a vykládá (chápe) jednání subjektu hodnotícího a vykládá toto jednání jeho hodnocením a jeho hodnotami. To je úkol *empirické vědy*, která vykládá jednání lidí (jednotlivě nebo hromadně).

3. *Věda může konečně hodnotit sama*. To je možné jen tak, že vychází z hypotetického účelu a vzhledem k němu hodnotí sama. Je to věda *praktická*, která kritizuje a přináší návody jednajícímu subjektům, na jejichž stanovisko se staví tak, jako by jednala sama (technologie, praktická věda hospodářská, lékařská, pedagogická atd.). [Není celá věda hospodářská praktickou. Je teoretickou, třeba jednala o praktickém jednání lidí: je jí, pokud toto jednání a jemu předcházející hodnocení chápe a vykládá. Začíná být praktickou, když

sama hodnotí, vycházejíc z hypotetických účelů. Kritizuje, dává návrhy atd.] Úsudek hodnotní tvoří zde *nikoli předmět, nýbrž obsah vědy*, nejedná o *cizím* hodnocení, nýbrž hodnotí *sama*.

Lze hodnotit vědeckou práci? Zajisté, že ano, vždyť praví Tvrdý na s. 212, že hledání pravdy – a tím je přece vědecká práce – má svou hodnotu. Je tedy úsudek, že určitá práce má či nemá hodnotu vědeckou, že má vysokou nebo nepatrnou hodnotu ap., úsudkem vědeckým? Zajisté, že je. A může mít pro své odůvodnění obecnou platnost? Zajisté, že ano, jinak by nebyl vědecký. Je vědecký úsudek odpoután od vědce jako zcela samostatný obsah, anebo říká vždy, že si vědec to a to myslí? Zjišťuje soud: strom je zelený, že je zelený, anebo praví ten, kdo říká, že strom je zelený, myslí, že je zelený? Je úsudek o *zelenosti* stromu či o *myšlení* soudícího? *U každého* soudu je samozřejmé, že ten, kdo jej vyslovuje, myslí, co soud vyslovuje, ale soud sám je *obsahem* myšlení subjektu, soudem o zelenosti stromu, nikoli *soudem o myšlení subjektu*. Praví-li vědecký úsudek, že určitá práce má či nemá vědeckou hodnotu, je to úsudek o *myšlení* hodnotícího vědce či úsudek o *hodnotě určité* vědecké práce? Je-li to úsudek obecně platný (pro své zdůvodnění), pak se ptáme, zda *tímto úsudkem* hodnotíme, či jen *zjišťujeme hodnocení*, které bylo už před tím. *V myšlení vědce byl tento úsudek zajisté už dříve, nežli jej proslovil anebo napsal, ale úsudek jeho myšlení byl už úsudkem, a tímto úsudkem hodnotil vědeckou práci*. Kdo praví, že úsudkem nehodnotíme, podobá se tomu, kdo praví, že *soudem nemyslíme*, protože zde musila být dříve myšlenka, a že soud: strom je zelený, musil zde být před soudem, takže je to soud o myšlení, nikoli o zelenosti stromu.

Chyba spočívá v tom, že se za hodnocení považuje zážitek. Nejsou jen hodnoty, které mají za obsah psychický zážitek, a i u těchto počíná hodnocení úsudkem o hodnoceném předmětu, nikoli zážitkem. Ale hodnocení se „*zážitkovým*“ *obsahem není hodnocení všechno*. Je možno hodnotit *i hypotetickým účelem*, jakým je např. obrana státu, a vyslovovat hodnotní úsudky o obranných prostředcích, aniž zde je jakýkoli zážitek. Proto je možný *i vědecký úsudek hodnotní* (kritický úsudek je hodnotní úsudek). Lze hodnotit určitou situaci šachové hry vzhledem k žádoucí výhře jako účelu, výkonnost vojáka vzhledem k brannosti jako k účelu, odolnost hospodářskou atd. – bez zážitků.

Z toho uzavíráme, že *hodnotíme úsudkem vždy*, a to i tenkrát, když hodnotíme podle zážitků, protože zážitek nepatří k podstatě hodnocení (byť byl *původem* chtění), protože hodnocení *teprve* počíná úsudkem. Je to úsudek o prostředku k účelu. Toto rozpoznání je věcí *logiky* (logické noetiky). *Empirické vědy teoretické* zjišťují pak empirické hodnoty a hodnocení jednotlivých subjektů (fyzických i kolektivních). Hodnota i hodnocení (*cizí*) je *předmětem* jejich (např. teoretické vědy hospodářské). Vědy *praktické* konečně hodnotí samy podle hypotetických účelů; hodnotní úsudky nejsou jejich předmětem, nýbrž *obsahem*.

h) Zmíníme se konečně o *objektivní a subjektivní teorii hodnot a hodnocení v logice*. Subjektivní teorie hledá výklad hodnocení a hodnoty o *psychofyzickém člověku*, je to vlastně teorie *psychologická*, jak doznává Tvrdý (s. 211); řekl bych *kauzálně-psychologická*, protože vykládá *vznik* hodnoty a hodnocení. Této teorii se vytýká – nikoli že *nejde na logickou podstatu* hodnocení (obsah hodnotné úvahy) a vykládá *vznik* hodnocení jako psychického děje –, nýbrž že *podceňuje objekt, sociální poměry* atd. a jiné činitele, kteří spoluurčují vznik hodnoty. *Objektivní teorie* hodnot pak hledají „nezávislou říši hodnot“ a sestavují je ve stupnici ap. Prohlašují hodnoty za kvality, vyplývající jedině z vnitřního stavu věci atd. Hodnota je tedy něco *existentního* jako barva nebo tón. Této teorii se vytýká – nikoli zase, že se nestará o logickou skladbu hodnotního úsudku – nýbrž že při výkladu *vzniku nepřihlíží k podmíněnosti subjektem*, tj. *psychofyzickým člověkem*.

Po našem názoru je *společnou* chybou této *subjektivní i objektivní teorie*, že se dívají na hodnoty a hodnocení jako na něco *existentního*; subjektivní teorie vidí *existentní děj*

psychický (zážitky atd.), objektivní teorie vidí *existenční kvality předmětu*. Tvrdý pak překlenuje protivu, pravě, že hodnota je to, co *subjekt a objekt dohromady vytvoří* (zase kauzální výklad vzniku něčeho existenčního), protože *není čistě subjektivních hodnot, které nemají základu ve vnějších předmětech, a není objektivních hodnot nezávislých na subjektech*.

Víme-li, že hodnocení je *úsudkem* subjektu o předmětu vzhledem k nějakému účelu, který subjekt chce, že je tedy v *obsahu myšlení subjektu*, pak musíme hledat podstatu hodnocení v tomto *obsahu*, nikoli v myšlení jako *psychickém* ději ani v *kvalitě* objektu mimo onu, kterou přičítá subjekt objektu svým úsudkem podle svého účelu. Právě-li člověk, že je houba užitečná, protože chce požitek z jídla hub, je *hodnocením tento úsudek jeho* (třeba nevyslovený), *v jeho obsahu a skladbě je logická povaha hodnocení*, nikoli ve výkladu o psychických *zážitcích*, ani v *kvalitě* hub, na úsudku člověka nezávisle. Tento úsudek je stejný, ať běží o hodnoty primární či sekundární, ať je obsahem účelu zážitek či jiný obsah. Je-li obsahem účelu, vzhledem ke kterému se hodnotí předmět, *psychický zážitek*, je hodnotní úsudek *subjektivní*, protože platí jen pro subjekt, nikoli obecně; každý *jiný* účelový obsah je *sdělitelný* a dopouští obecně platný úsudek hodnotní, je *objektivní*. Logický rozbor hodnotního úsudku vede k *hodnotě subjektivní a objektivní*, ale formálně-logická povaha obou je stejná. Tu nejde o *dvoji teorii hodnoty* – subjektivní a objektivní – nýbrž o *dvoji různou hodnotu*. *Objektivní hodnota* neznamená, že *všichni hodnotí určitý objekt stejně*, nýbrž že všichni, vycházejíce z *téhož účelu*, mohou dospět věcnou a rozumnou úvahou k témuž hodnotnímu úsudku. *Objektivní teorie* hodnot vykládá obecnou platnost nějaké „říše hodnot“, jako by platily pro všechny jako nějaké na účelech a úsudcích lidí nezávislé dobro nebo normy; to není ani správné ani pravdivé. *Objektivní hodnota* znamená jen, že *vyjdeme-li* (třeba hypoteticky) *od účelu, jehož obsah je každému sdělitelný a srozumitelný, může každý dospět vzhledem k tomuto účelu ke stejnému hodnotnímu úsudku*. Vyjdu-li od *obran*y státu jako účelu, plyne pro každého stejný úsudek hodnotný, že na př. šavle mají pro obranu menší hodnotu nežli děla. *Objektivita* tato je *logické povahy*, je v logické povaze úsudku a jeho platnosti. *Takových úsudků je schopna i věda* (praktická), kde je úsudek odpoután od psychofyzického člověka. Úsudku o *subjektivní* hodnotě je schopen arci jen psychofyzický člověk.